

РОЗДІЛ 6 ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

AGRICULTURAL PRODUCTION OF ORGANIC PRODUCTS AS ONE OF FACTORS OF ENVIRONMENTAL SAFETY: LEGAL ASPECTS

Дмитренко І.М.,

*аспірант кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Статтю присвячено актуальному на сьогодні питанню виробництва органічної продукції. Проведено аналіз правового регулювання, аргументовано, що органічне виробництво є одним із чинників забезпечення біологічної безпеки. Наведено приклади недоліків сучасного законодавства у сфері забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: біологічна безпека, органічне виробництво, традиційне (неорганічне) виробництво, правила виробництва органічної продукції, органічне виробництво в тваринництві.

Статья посвящена актуальному на сегодня вопросу производства органической продукции. Проведен анализ правового регулирования, аргументировано, что органическое производство есть одним из факторов обеспечения биологической безопасности. Приведены примеры недостатков современного законодательства в сфере обеспечения органического сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: биологическая безопасность, органическое производство, традиционное (неорганическое) производство, правила производства органической продукции, органическое производство в животноводстве.

The article is devoted to issue relevant to organic production. It was leded analysis of legal regulation. It was argued, that organic production is one of factors of environmental safety. It were brought in examples of unsatisfactory features of current legislation in field of organic agriculture.

Key words: biological safety, organic production, traditional production, rules of organic production, organic production of livestock.

Актуальність теми. Людські потреби в продукції сільського господарства тисячоліттями задовольнялись за рахунок поліпшення якостей сільськогосподарських рослин [1, с. 144]. Значний розвиток науково-технічного прогресу у ХХ столітті зумовив використання новітніх технологій у сільському господарстві. Для виробництва продукції почали використовувати технології, шкідливі для навколишнього природного середовища та людини. Так, у сільському господарстві з'явилися пестициди, отрутохімікати, синтетичні речовини, генетично модифіковані організми, консерванти та інші. Це значно сприяло розвитку сільського господарства, підвищило врожайність, стійкість до хвороб, викликаних бактеріями, грибами і вірусами, здатність витримувати заморозки й посухи, стійкість до шкідників тощо.

Проте з подальшим розвитком суспільства стало очевидним, що такі технології суперечать принципам дбайливого ставлення до навколишнього середовища та сталого розвитку. Тому наразі людство відходить від таких поглядів і все більше уваги приділяє якості та безпеці продукції харчування та принципам сталого розвитку.

На переконання В.М. Єрмоленка, сільське господарство не є тією галуззю суспільного виробництва, яка здійснює глобальний негативний вплив на навколишнє природне середовище. Підприємства хімічної, переробної, енергетичної сфер мають значно суттєвіший вплив на стан навколишнього природного середовища. Однак у процесі виробничої діяльності у сфері рільництва і тваринництва застосовується продукція вказаних промислових технологій у вигляді агрохімікатів, кормів, паливно-мастильних матеріалів тощо. Рослини, а з ними й тварини, вбираючи шкідливі для здоров'я речовини з ґрунту, води та атмосферного повітря, і через одержувану з них сільськогосподарську продукцію заносять останні всередину людського організму [2, с. 46–47].

З розвитком сучасних технологій суспільство все частіше стикається з новими викликами у сфері біологічної безпеки, адже субстратами (носіями) біологічних небезпек можуть бути елементи середовища мешкання (повітря, вода, ґрунт), рослини, тварини, люди, обладнання, інструменти, сировина, переробні матеріали тощо. Мається на увазі не лише той факт, що люди, тварини і рослини є носіями ге-

нетично-модифікованих організмів, а й той, що вони можуть бути носіями вірусних інфекцій та хвороб.

Також слід зазначити, що тваринний світ є найбільш вразливим об'єктом природи, бо на нього можна впливати як безпосередньо, так і через вплив на середовище його перебування [3, с. 470]. Тому значну увагу у сфері забезпечення біологічної безпеки варто приділити і галузі тваринництва.

Сьогодні розвиток виробництва органічної продукції в світі є дуже актуальним, адже воно несе в собі низку важливих екологічних та соціальних переваг. Органічне виробництво сприяє покращенню стану здоров'я населення, збереженню навколишнього природного середовища, раціональному використанню ґрунтів та інших природних ресурсів.

Передумови юридичного дослідження таких суспільних відносин із позицій права знаходяться у працях відомих учених у галузі екологічного і аграрного права В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, В.М. Єрмоленка, Т.О. Коваленко, М.В. Краснової, О.Ю. Піддубного, В.Ю. Уркевича, М.В. Шульги та інших.

Слід зазначити, що з розвитком вказаної сфери суспільного виробництва питанню нормативного забезпечення науковці приділяють все більше і більше уваги. Також варто спрогнозувати з часом і увагу з боку державних органів та установ. Як зазначав О.О. Погрібний, «особливо стрімке накопичення нормативного матеріалу чекатиме на національне аграрне законодавство в царині забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції та продовольчої сировини з урахуванням європейських вимог щодо відповідності такої продукції і сировини певним вимогам та стандартам якості» [4, с. 56].

Метою цієї статті є спроба аргументувати та довести, що сільськогосподарське виробництво органічної продукції є одним із чинників забезпечення біологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Органічне виробництво в Україні розвивається з 1997 року, в першу чергу, завдяки попиту з боку трейдерів Європейського Союзу і переробників органічного зерна, олійних, бобових культур. У 2007 році ситуація почала злегка змінюватись – на внутрішньому ринку розширився асортимент органічних продуктів: з'явилися органічний хліб, молоко, ковбаси, фрукти, овочі, соки, напої, сиропи, джеми, мед та крупи. Отже, можна зробити висновок, що перші товаровиробники органічної продукції в Україні виникли лише завдяки попиту у країнах-учасницях ЄС, держава не відіграла тут ніякої ролі.

Основним документом у цій сфері є Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. (далі – Закон) [5]. Прийняття такого важливого документа Верховною Радою України безумовно є значним досягненням та кроком уперед. Проте у ньому є кілька недоліків та прогалин.

Згідно зі статтею 33 Закону державна підтримка суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво та обіг органічної продукції (сировини), надається відповідно до Закону України «Про державну

підтримку сільського господарства України», проте в цьому законі суб'єкти господарювання, що здійснюють виробництво та обіг органічної продукції, не виокремлюються як такі. Тобто виробники органічної продукції можуть отримувати державну підтримку на загальних підставах, не маючи жодних переваг поряд із традиційними товаровиробниками. Для виготовлення органічної продукції товаровиробнику необхідно прикласти більше зусиль та часу, крім того, собівартість виробництва органічної продукції буде значно вищою, ніж при традиційному товаровиробництві.

Відповідно до цього ж Закону, традиційною (неорганічною) продукцією є продукція, виготовлена за загальноприйнятими технологіями виробництва сільськогосподарської продукції, де можна використовувати будь-які хімічні засоби захисту, синтетичні мінеральні добрива, консерванти, штучні барвники, стимулятори росту, гормони, антибіотики, ароматизатори, стабілізатори, підсилювачі смаку тощо відповідно до законодавства. Так, наприклад, традиційному товаровиробнику дозволяється використовувати отрутохімікати для боротьби з бур'янами, шкідниками й хворобами рослин, а також мінеральні добрива синтетичного походження, а виробнику органічної продукції потрібно вирощувати урожай без вищенаведених засобів. Тому вказаний вид сільськогосподарської діяльності не розвинутий належним чином в Україні.

Важливим аргументом при здійсненні сільськогосподарського виробництва органічної продукції є не лише результат – безпечна і якісна продукція, а й процес її виробництва, що базується на принципах сталого розвитку та дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища.

Стаття 16 Закону встановлює такі загальні правила виробництва органічної продукції та/або сировини:

1) дотримуватися вимог цього Закону і правил виробництва та обігу органічної продукції та сировини та/або дикорослих рослин, використовувати лише методи виробництва органічної продукції та/або сировини;

2) забезпечувати відокремлення виробництва органічної продукції (сировини) від виробництва неорганічної продукції (сировини), продукції перехідного періоду;

3) використовувати технології виробництва, які запобігають забрудненню або мінімізують будь-яке збільшення забруднення навколишнього природного середовища;

4) враховувати місцевий та регіональний екологічний стан територій під час вибору продукції для виробництва;

5) мінімізувати використання невідновлюваних ресурсів та зовнішніх ресурсів;

6) забезпечувати збереження та відтворення родючості ґрунтів.

Також Законом передбачені і детальні правила. У п. 2 статті 14 вказано, що детальні правила виробництва та обігу органічної продукції та сировини

ни розробляються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, та затверджуються Кабінетом Міністрів України. У п. 3 цієї ж статті передбачено, що детальні правила виробництва та обігу органічної продукції та сировини повинні відповідати вимогам цього Закону та встановлювати правила виробництва та обігу, проте до цього часу Кабінетом Міністрів України не було затверджено детальних правил виробництва та обігу органічної продукції та сировини. Як наслідок цього, маємо той факт, що Законом не передбачено чіткої системи контролю з боку держави за дотриманням органічним товаровиробником необхідних правил та вимог, а загальні правила та вимоги, що зазначені у вказаному документі, є занадто поверховими. Так, наприклад, у Законі йдеться про те, що при здійсненні органічного виробництва у галузі тваринництва час транспортування тварин повинен зводитися до мінімуму, що, в свою чергу, фактично неможливо перевірити.

Відповідно до Закону виробництвом органічної продукції вважається виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів.

У свою чергу, згідно з Законом України «Про систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично-модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р., біологічна безпека – це стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його

чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини [6].

Виробництво органічної продукції повністю відповідає принципам біологічної безпеки, адже не передбачає негативного впливу на біологічні об'єкти та навколишнє природне середовище, застосування хімічних добрив, пестицидів, синтетичних речовин і генетично модифікованих організмів. Крім того, споживання органічних продуктів виключає негативний вплив на майбутні покоління. З огляду на зазначене, таке виробництво можна вважати одним із засобів забезпечення біологічної безпеки.

Висновки. Варто зауважити, що у суспільстві побутує думка, що продукція, вирощена в особистих селянських господарствах чи невеликими господарствами, є органічною. Проте така думка є хибною, адже такі товаровиробники в своїй більшості використовують засоби, що суперечать принципам органічного виробництва (пестициди, отрутохімікати та інші), що вкотре свідчить про необізнаність суспільства про органічну продукцію як таку, та про її важливість та необхідність. Тому держава не лише має належним чином підтримувати виробництво органічної продукції, а й вести відповідну роботу через засоби масової інформації щодо інформування населення про вплив неорганічної продукції на здоров'я людини та довкілля, про користь та необхідність вживання і використання органічної продукції.

Для більш якісного регулювання та забезпечення виробництва органічної продукції Кабінету Міністрів України найближчим часом слід затвердити детальні правила виробництва органічної продукції за напрямками (рослинництво, тваринництво, аквакультура, бджільництво та інші).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Піддубний О.Ю. Проблеми правовідносин у сфері біотехнологій. – Монографія. – К.: Ірідіум, 2014. – 352 с.
2. Правові аспекти органічного сільськогосподарського виробництва як важливий чинник забезпечення екологічної безпеки // Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні: матеріали науково-практичного «круглого столу», 28 березня 2014 року, м. Київ / ред. кол. М.В. Краснова [та ін.]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: А.В. Кондратьєв, 2014. – С. 46–47.
3. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Т. 4: Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права / за ред. Ю.С. Шемшученка. – Х.: Право, – 2008. – 480 с.
4. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А.П. Гетьман, А.К. Соколова, Г.В. Анісімова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Право. – 2014. – 784 с.
5. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 3 вересня 2013 р., № 425–VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 20–21. – Ст. 721.
6. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично-модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 р., № 1 103 // Голос України. – 2007. – 21 червня (№ 108). – С. 20–21.